

ततश्च किमित्यत आह तदिति तत्जीवस्वरूपं कारणैर्वासानाभिर्युक्तं कार्यस्य कर्मणः संहकारयतितथा जीवः प्रावासानावाशात्कर्मणि प्रवर्तते इत्यर्थः येन संप्रहेण तत्तादात्म्यवर्ततेऽनुवर्तते वासनावाशात्कर्मक मवशाच्चावासनाइति चक्रं चक्रबदनवरतप्रवाहं ॥ ७ ॥ अव्यक्तं धीवासनावदं नाभिदंतरंग्यस्य व्यक्तं देहं द्वियादि अराः नाभिनेमि संधानकाष्ठानि तद्वहिरंग्यस्य विकारः ज्ञानक्रियादिः परिमंडलनेभिः तद्व त्व्यापकं स्निग्धं रंजनात्मकं रंजः अक्षद्विचालकं यस्य चक्रं जन्ममरणप्रवाहसंघातः क्षेत्रज्ञेनाधिष्ठितं ध्रुवं अविचान्यवर्तते ॥ ८ ॥ स्निग्धत्वात् रजोगुणाकांतत्वात् तिलपीठे सैलिकैः भोगैः सुखदुःखयोगैः ॥ ९ ॥ कर्मेति तत्र संघातात्मकं चक्रं तर्षाफलतृणया अहंकारोऽभिमानस्तत्परिग्रहात्तेन स्वीकृतं तत्कर्म कुरुते कार्यकारणसंयोगे देहाज्ञानयोगे आगामिनि सहेतुः तत्कर्मकारणं विधेयापेक्षं पुंस्त्वं उपपादितः सम र्थितः ॥ १० ॥ ननु कारणान्भिन्नं कार्यमिति सार्वभौमः न हि कुण्डलं कनकादन्यत् किंतु कनकमेव संस्थानविशेषविशिष्टं कुण्डलमित्युच्यते तथा कारणत्कार्यं भिन्नमभिन्नं चेत्पि कुलोमिः उक्तमिष्यत एव भावादित्यो दु लोमिरिति शास्त्रे तदनुवादात् प्रपंचः कार्यावस्थायां ब्रह्मणो भिनोपिकारणावस्थायामभिन्न इति सूत्रार्थः अस्मिन्नेते पिकारणां शेषनकार्यस्य कारणोद्भेदोऽस्ति येन कार्यकारणयोर्गवाश्ववेदेदिमिच्छंति तेषामपि

तत्कारणैर्हि संयुक्तं कार्यं संग्रहकारकं ॥ येनैतद्वर्तते चक्रमनादिनिधनं महत् ॥ ७ ॥ अव्यक्तनाभं व्यक्तं रंजितं विकारपरिमंडलं ॥ क्षेत्रज्ञाधिष्ठितं चक्रं स्निग्धाक्षवर्तते ध्रु वं ॥ ८ ॥ स्निग्धत्वात् तिलवत्सर्वचक्रे स्मिन्पीठे रजःसंभवैः ॥ ९ ॥ कर्मतत्कुरुते तर्षादहंकारपरिग्रहात् ॥ कार्यकारणसंयो गे सहेतुरुपपादितः ॥ १० ॥ नाभ्येतिकारणं कार्यं नकार्यकारणं तथा ॥ कार्यव्यक्तेन करणे कालो भवति हेतुमान् ॥ ११ ॥ हेतुयुक्ताः प्रकृतयो विकाराश्च परस्परं ॥ अन्योन्यमभिवर्तते पुरुषाधिष्ठिताः सदा ॥ १२ ॥

योरपृथक्सिद्धत्वमस्ति अतो मल्लयोरिव न कार्यकारणयोः संयोगः कर्मनिमित्तोऽयुज्यत इत्याशंक्य विवर्तवादाश्रयेण परिहरति नाभ्येतीति रज्जूरगयोरिव कार्यकारणयोर्विषयसत्ताकत्वादन्योन्यस्मिन्मवेशः कन ककुण्डलादिव न घटत इत्यर्थः नाभ्येतीति पाठेऽपि नातिक्रामति नव्याभेतीत्यर्थः कुतस्तर्हि गवाश्वद्वयं तन्भिन्नयोः कार्यकारणभाव इत्याशंक्याह कार्यव्यक्तेन करणे इति भावे निष्ठा हेतौ तृतीया अधिकरणे ल्युट् करणे अधिष्ठाने कार्योऽभिव्यक्तये हेतुमान् अदृष्टादिसहायांतरवान्कालः भवति प्रभवति अयं भावः नमृद्वदन्यायेन प्रतीचिप्रपंचाभिव्यक्तये कारणकव्यापारोऽपेक्ष्यते किंतु भोगप्रदकर्मोद्बोधे हेतुः काल एव रज्ज्वा मिव रोगोत्पत्ताविति कार्याणां तूपकरणे इति पाठे उपकरणे सत्ताप्रदानरूपोपकारे काल एव प्रभवति न कारणकव्यापार इत्यर्थः तथा च निरधिष्ठानकभ्रमासंभवात् अधिष्ठानाध्यस्तयोः सत्यमिथ्यावस्तुनोरत्यंतभेदे पिकार्यकारणभावोऽयुज्यत इत्यर्थः ॥ ११ ॥ एवमधिष्ठानाध्यस्तयोः संबन्धे कर्महेतुरित्युक्ताऽध्यस्तानामपि प्रकृत्यादीनां मिथः संयोगे कर्महेतुरित्याह हेत्विति हेतुयुक्ताः कर्मयुक्ताः अभिवर्तते सहन्यते प्रकृत योऽप्येविकाराः बोधशोचिचतुर्विंशतिः पूर्वोक्ताः ॥ १२ ॥